

Brüssel, 5.3.2014
COM(2014) 115 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

**Euroopa Liidu kaasrahastatud programmide tulemused loomahaiguste ja zoonooside
likvideerimisel, tõrjel ja seirel ajavahemikul 2005–2011**

{SWD(2014) 55 final}

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Euroopa Liidu kaasrahastatud programmide tulemused loomahaiguste ja zoonooside likvideerimisel, tõrjel ja seirel ajavahemikul 2005–2011

SELETUSKIRI

Käesolevas aruandes keskendutakse ELi kaasrahastatud programmide rakendamise tulemustele loomahaiguste ja zoonooside likvideerimisel, tõrjel ja seirel, mida on nõutud nõukogu otsuse 2009/470/EÜ (kulutuste kohta veterinaaria valdkonnas) artikliga 41¹.

Loomahaiguste likvideerimis-, tõrje- ja seireprogrammide (edaspidi „veterinaarprogrammid“) kaasrahastamine on ELi toiduohutuse eelarves kaugelt kõige suurem kulutus². Vaadeldaval ajavahemikul kulutas EL üle 1,17 miljardi euro, et kaasrahastada kolmeteistkümne haiguse vastu suunatud programmide rakendamist³. Nende seitsme aasta jooksul said ELi toetusi 27 liikmesriiki (31. detsembrini 2006 EL 25).

Hoolimata mõnest murekohast on ELi loomatervishoiustrategia nurgakiviks olevatel veterinaarprogrammidel jätkuvalt oluline roll sihikule võetud loomahaiguste tulemuslikul kontrollimisel. Programmidega tagatakse haiguste jälgimine ja likvideerimine, ELis olulise tähtsusega piiriüleste haiguste tõrje parem suunamine ning samuti esilekerkivate ja uuesti esilekerkivate loomahaiguste ära hoidmine ja kiire reageerimine neile. See omakorda annab selge majandusliku puhaskasu ELi majanduse asjaomastele sektoritele ja ühtse turu sujuvale toimimisele; samuti pakub see tarbijate ja rahvatervise kaitset (zoonooside puhul), mis on ELi ühiskonna peamisteks avalikeks hüvedeks.

Võttes arvesse ELi kaasrahastatud veterinaarprogrammide tulevase ohte ja väljakutseid, esitatakse tehtud analüüsis teatav arv järeldusi edaspidiste meetmete kohta, mis on vajalikud programmide haldamise parandamiseks, eelkõige: prioriteetide parem määratlemine, programmide haldamise kulude vähendamine nii komisjoni kui ka liikmesriikide jaoks, ELi kaasrahastatud veterinaarprogrammide kavandamise, rakendamise ja kulutasuvusanalüüsi parandamine.

29. juunil 2011 esitas komisjon uue määruse ettepaneku,⁴ mis hõlmaks kogu toiduohutuse kulude valdkonna. Eesmärk on optimeerida olemasolevat finantsraamistikku, mis suurendaks lihtsustamist, läbipaistvust ja paindlikkust, ning näidata toiduohutuse, sealhulgas veterinaarprogrammide kulude tasuvust. Kaasseadusandjad võtavad ettepaneku ametlikult vastu 2014. aasta esimesel poolel.

¹ ELT L 155, 18.6.2009, lk 30. Nõukogu otsusega 2009/470/EÜ kodifitseeriti, muudeti kehtetuks ja asendati pärast mitmeid muudatusi nõukogu otsus 90/424/EMÜ kulutuste kohta veterinaaria valdkonnas.

² 2011. aastal eraldati toidu ja sööda kogueelarvest veterinaarprogrammidele umbes 75 %.

³ Lindude gripp, sigade aafrika katk, Aujeszky haigus, veiste brutselloos, veiste tuberkuloos, lammaste katarraalne palavik, sigade klassikaline katk, veiste ensootiline leukoos, marutaud, ensootiline salmonelloos, lammaste ja kitsede brutselloos, sigade vesikulaarhaigus, transmissiivsed spongioossed entsefalopaatid (veiste spongioosne entsefalopaatia ja skreipi).

⁴ KOM(2011) 398 (lõplik).

1. SISSEJUHATUS

Nõukogu otsuse 2009/470/EÜ (kulutuste kohta veterinaaria valdkonnas) artiklis 41 on sätestatud, et „komisjon esitab iga nelja aasta tagant Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande loomatervise olukorra ja programmide rakendamise kulutõhususe kohta eri liikmesriikides, sealhulgas kehtestatud kriteeriumide üksikasjad”⁵.

Praeguses järelevalve- ja hindamissüsteemis ei ole rakendatud konkreetseid vahendeid toidu ja sööda kulude tasuvuse mõõtmiseks, seega toetub käesolev aruanne peamiselt elluviidud programmide eelnevale kulutõhususe analüüsile.

Tuleb märkida, et paljud veterinaarprogrammid, eelkõige likvideerimismeetmed (nt tuberkuloosiga seoses) on oma olemuselt pikaajalised tegevused. Seetõttu saavutatakse tulemused sageli alles kaua pärast konkreetsete meetmete rakendamist.

Käesolevas aruandes, mis on kõnealuse raamistiku esimene, laiendatakse hindamisperioodi seitsmele aastale, st 2005–2011.

2. TAUST

ELi rahaline toetus loomahaiguste likvideerimis-, tõrje- ja seireprogrammide jaoks on ülekaalukalt suurim kulu ELi toiduohutuse eelarves. Selle toetuse eesmärk on loomahaiguste järkjärguline kõrvaldamine ja haiguse seire meetmete rakendamine liikmesriikides ja ELis tervikuna. Samuti on see osa üldisest ELi loomatervishoiu strateegiast,⁶ mille eesmärk on tagada loomade ja inimeste tervise ning tarbijakaitse kõrge tase. Veterinaarprogrammide põhieesmärk on tagada nii loomade kui ka inimeste tervise kõrgetasemeline kaitse, ergutada loomakasvatusektori tootlikkuse parandamist ja aidata kaasa nende sektorite majanduslikule jätkusuutlikkusele, mida loomahaiguse puhangud otseselt või kaudselt mõjutavad⁷.

ELi kaasrahastamise jaoks abikõlblikud loomahaigused ja zoonoosid on loetletud nõukogu otsuse 2009/470/EÜ I lisas.

Komisjon otsustab rahastamise prioriteedid ja kohandab neid igal aastal, et tagada rahastamise täielik kooskõla valitseva olukorraga. Suurimat tähelepanu pööratakse haigustele, mis on olulised kas loomade või inimeste tervise seisukohast (nt zoonoosid), ning neile haigustele, millel on oluline majanduslik mõju nende mõju tõttu kaubandusele ja saamata jäänud tulu tõttu ELi loomakasvatusektoris. Prioriseerimisettepanekuid arutatakse liikmesriikidega alalises toiduahela ja loomatervishoiu komitees⁸ (SCoFCAH). Komisjoni sisehinnang põhineb

⁵ Aruanne põhineb ka selles kontekstis tehtud kahe hindamise tulemustel:

„Tulemuste aruande ettevalmistamine ELi kaasrahastatavate loomahaiguste likvideerimise ja seire programmide kohta liikmesriikides ja ELis tervikuna” (2011, toiduahela hindamise konsortsium).

„Loomahaiguste likvideerimis-, seire- ja tõrjeprogrammide hindamine” (2013, ICF - GHK).

⁶ Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele KOM 539(2007) lõplik– uus loomatervishoiustrateegia aastateks 2007–2013: „Haiguste ennetamine on parem kui ravi”.

⁷ Mõned arvanded ELi loomakasvatusektori majandusliku tähtsuse kohta vaatlusaluse perioodi jooksul on esitatud komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 VIII peatükis.

⁸ Asutatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. jaanuari 2002. aasta määrusega (EÜ) nr 178/2002, millega sätestatakse toidualaste õigusnormide üldised põhimõtted ja nõuded, asutatakse Euroopa Toiduohutusamet ja kehtestatakse toidu ohutusega seotud menetlused, ELT L 31, 1.2.2002, eesmärgiga abistada komisjoni toiduahela tõhusama ja terviklikuma käsitlusviisi tagamisel. Komitee koosneb liikmesriikide esindajatest ja selle eesistujaks on komisjoni esindaja.

liikmesriikide esitatud andmetel, Toidu- ja Veterinaarameti aruannetel,⁹ finantsauditi aruannetel¹⁰ ja haiguste likvideerimise jälgimiseks loodud töökonna aruannetel¹¹.

Veterinaarprogrammide eesmärkide tõhusamaks ja tulemuslikumaks saavutamiseks esitati 2006. aastal veterinaarprogrammide mitmeaastane kava.

ELi kaasrahastatud veterinaarprogrammid hõlmavad mitmesuguseid meetmeid, sealhulgas vaksineerimist, loomade kontrollimist ja hüvitisi tapmise või hukkamise eest. Üldiselt on ELi rahaline toetust 50 % kuni maksimum liikmesriigi kuludest konkreetsete meetmete rakendamiseks,¹² välja arvatud kulud transmissiivsete spongiossete entsefalopaatiate (TSE) seireks, analüüsideks ja genotüübi määramiseks, mida on rahastatud 100 % ulatuses, ning välja arvatud marutaudi programmidega seotud kulud (vaktsiinide ostmine ja levitamine, laboratoorsed uuringud), mida on kaasrahastatud 75 % ulatuses alates 2010. aastast. 2011. aastal kaasrahastati kõiki varem 50 % ulatuses kaasrahastatud programme kõrgema määraga, st 60 % ulatuses. Sellega toetati finants- ja majanduskriisiga võitlevate liikmesriikide eelarvete taastumist. Ajavahemikul 2005–2011 ulatusid ELi kogumaksed kolmeteistkümne haiguse programmi jaoks üle 1,17 miljardi euro¹³.

Tuleb märkida, et rahastamise kogusumma iga haiguse puhul oli väga erinev sõltuvalt haiguse iseloomust ja iga haiguse kohta heakskiidetud programmide arvust.

Nende seitsme aasta jooksul kaasrahastati ELi vahenditest kõiki 27 liikmesriiki (EL 25 kuni 31. detsembrini 2006). Rahastamise jaotus vaatlusalusel perioodil liikmesriigi kohta ja haiguse kohta on esitatud komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 III peatükis¹⁴ vastavalt joonistel 1 ja 2.

⁹ Toidu- ja Veterinaaramet on tervise- ja tarbijaküsimuste peadirektoraadi osa. Selle ülesanne on tagada auditeid, kontrollide ja seotud tegevuste abil tõhus kontrollisüsteem ning hinnata vastavust ELi standarditele ELis ja kolmandates riikides seoses nende ELi suunatud ekspordiga.

¹⁰ Auditorianded on adresseeritud juhtkonnale ja muudele sidusrühmadele ning neis esitatakse komisjoni finantsauditi talituse (tervise- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat) audititöö tulemuste kokkuvõte.

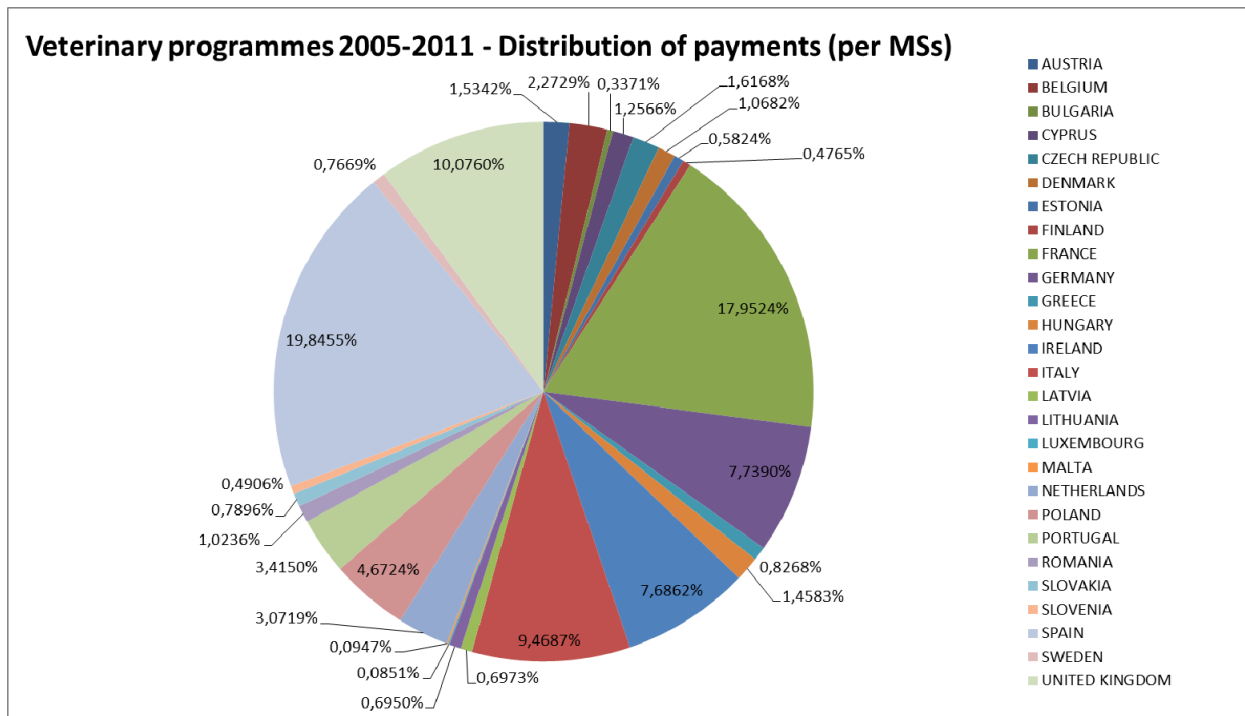
¹¹ Kõnealune töökond loodi 2000. aasta märtsis kooskõlas toiduohutust käsitlevas valges raamatus esitatud 29. meetmega. Töökonna moodustavad iga liikmesriigi esindajad komisjoni vastutuse all ning selle iga-aastane või iga kahe aasta tagant toimuv koosolek peetakse Brüsselis. Selle eesmärgid on järgmised: a) parandada loomahaiguste likvideerimist ja b) parandada ELi vahenditest kaasrahastatavate loomahaiguste tõrjeprogrammide kulutasuvuse määra. Täiendavalt on loodud veel kuus töökonna alarühma: veiste tuberkuloosi, veiste brutselloosi, lammaste ja kitsede brutselloosi, marutaudi, salmonelloosi ja sigade klassikalise katku käsitlemiseks ja tehnilise abi andmiseks. Töökonna koosolekute aruanded on avaldatud komisjoni veebilehel: http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/index_en.htm

¹² EL ei kaasrahasta mitte kõiki liikmesriikides rakendatavaid meetmeid, vaid ainult konkreetseid meetmeid, olenevalt haigusest, nagu on loetletud komisjoni otsustes, millega veterinaarprogrammid igal aastal heaks kiidetakse. Vt täpsemalt komisjoni rakendusotsus 2012/761/EL, ELT L 336, 8.12.2012, lk 83.

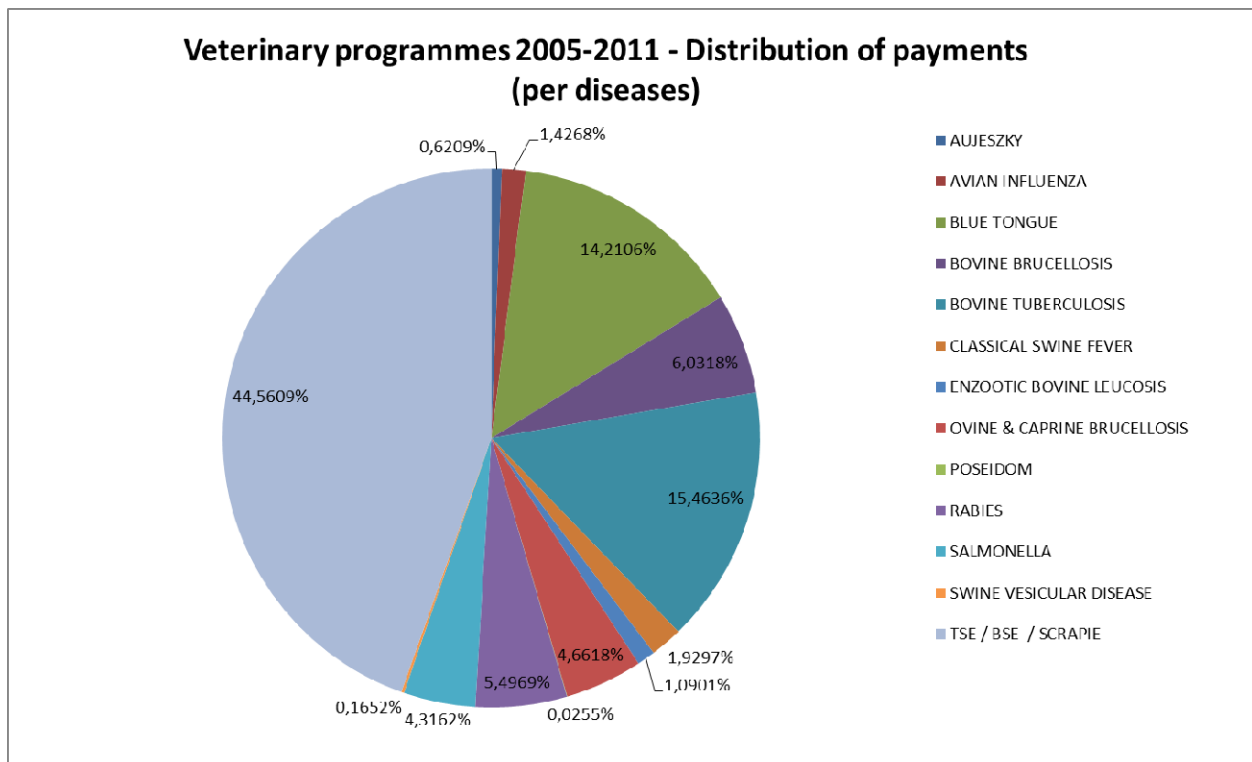
¹³ 2011. aasta saldost on välja arvatud mõned programmid, mille finantsaudit on alles käimas.

¹⁴ ELi lõplikud maksed liikmesriikides rakendatud veterinaarprogrammide jaoks, mis komisjon on eelnevalt heaks kiitnud, on esitatud komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 III peatükis.

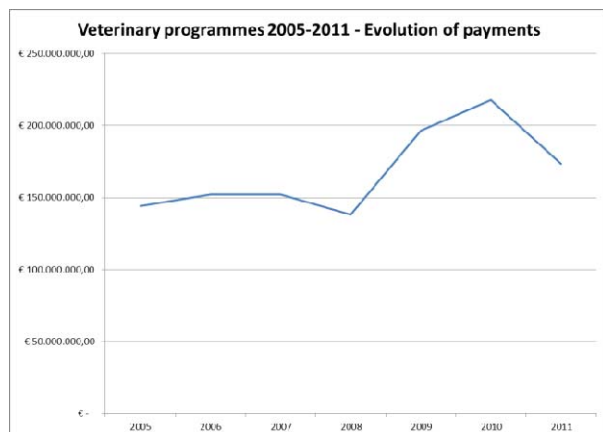
Joonis 1. Maksete jaotus liikmesriikide kaupa (2005–2011)

Joonis 2. Maksete jaotus haiguste kaupa (2005–2011)

Joonis 3. Rahastamise areng (2005–2011)

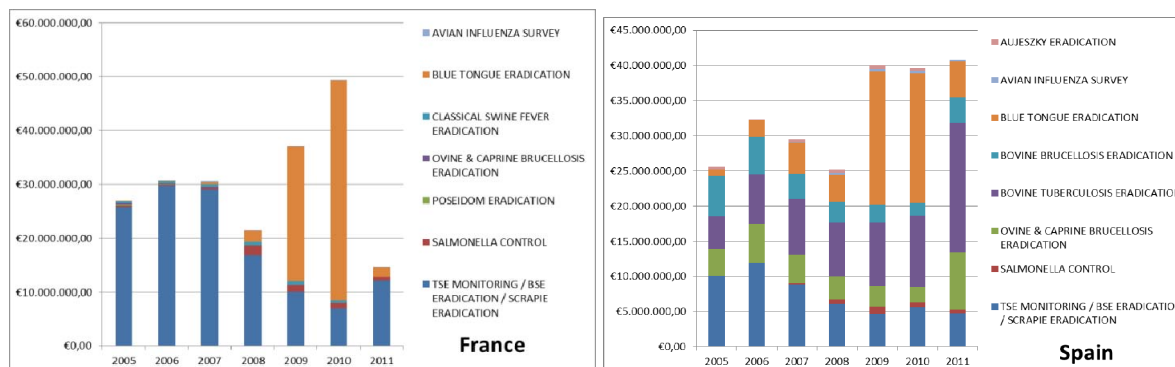
Rahastamise arengus (joonis 3) on näha väga suur kasv alates 2009. aastast. See suundumus tuleneb peamiselt lammaste katarralse palaviku likvideerimise kava märkimisväärselt kasvanud rahastamisest, eelkõige Prantsusmaal ja Hispaanias (täpsemaid üksikasju vaadake komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 IV peatüki punktist 2), ja veiste tuberkuloosi likvideerimise kava rahastamisest, eelkõige Iirimaa ja Ühendkuningriigis (täpsemaid üksikasju vaadake komisjoni talituste töödokumendi SANCO /11377/2013 IV peatüki punktist 3). Samuti tuleneb see kõikide haiguste rahastamismäära suurenemisest 2011. aastal, nagu eespool selgitatud.

Vaatlusaluse perioodi jooksul tarbisid kaks liikmesriiki, nimelt Prantsusmaa ja Hispaania, peaaegu 38 % kogu ELi toetusest, nagu on näidatud joonisel 1. Järgmised peamised toetusesaajad, kelle liidetud tarbimine moodustas 35 % ELi maksetest, olid: Itaalia (9,5 %), Ühendkuningriik (10,1 %), Saksamaa (7,7 %) ja Iirimaa (7,7 %).

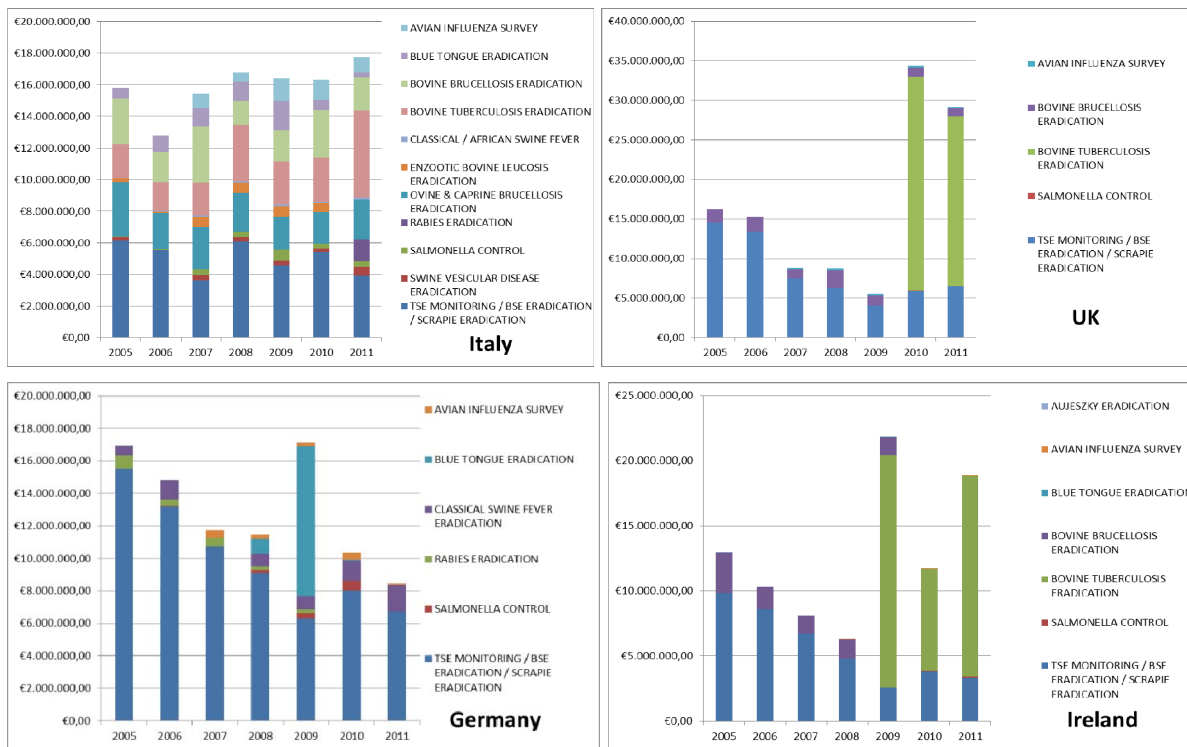
Ülejäänud 27 % jagati ülejäänud 21 liikmesriigi vahel, kelle individuaalne eraldis ületas 3 % ainult Poola, Portugali ja Madalmaade puhul.

Kuue peamise toetusi saanud riigi toetuste areng on esitatud joonisel 4. Samuti on ära näidatud maksete jaotumine haiguste kaupa igas liikmesriigis¹⁵.

Joonis 4. Veterinaarprogrammide toetusi saanud peamised liikmesriigid (2005–2011)

¹⁵ Andmed ELi kaasrahastamise kohta ülejäänud 21 liikmesriigis on esitatud komisjoni talituste töödokumendis SANCO/11377/2013 VI peatükis.

Nagu näidatud joonisel 2, suunati vaatlusalusel perioodil üle 74 % ELi maksetest kolmele peamisele veterinaarprogrammile. EL investeeris TSE seiresse ning veiste spongioosse entsefalopaatia (BSE) ja skreipi likvideerimisse umbes 44,5 % kogu kaasfinantseeringust. Teine oluline eraldis (ligikaudu 15,5 % ELi kaasfinantseeringust) hõlmab veiste tuberkuloosi likvideerimist, millele järgnes lammaste katarraalse palaviku likvideerimine (üle 14 %).

Veel 20,5 % jagati nelja haiguse vahel: veiste brutselloosi (6 %), marutaudi (5,5 %), lammaste ja kitsede brutselloosi (4,7 %) likvideerimise ning salmonella (4,3 %) seire vahel.

Ülejäänud seitsme haiguse programmide kaasrahastus moodustas ülejäänud 5,2 % ELi kulutustest.

3. ELI LOOMATERVISHOIU OLUKORD AJAVAHEMIKUL 2005–2011

Üldiselt näitab ELi tasandil kaasfinantseeritud ja ajavahemikul 2005–2011 rakendatud veterinaarprogrammide kvalitatiivne ja kvantitatiivne hindamine, et programmid on tulemuslikult kaasa aidanud loomade tervisliku seisundi parandamisele ELis ning on seetõttu osutunud tulusaks. Enamikul juhtudel on saavutatud positiivseid tulemusi, välja arvatud teatavate haiguste osas mõnes liikmesriigis, kus on endiselt murettekitavaid valdkondi.

Mõnel juhul on tulemused edusammudele vaatamata eri haiguste lõikes erinevad ning esineb veel mõningaid ELi piirkondi, kus kohalikud probleemid püsivad. Selle põhjusteks on epidemioloogilised tegurid, eelkõige loodus või vektorid, mis mõjutavad teatavate programmide raames võetud meetmete tulemuslikkust, kuid ka konkreetsed programmide rakendamise probleemid liikmesriigi tasandil.

Mõjustatud liikmesriikidel oli sageli struktuurilisi raskusi, sealhulgas eelarve- või personalihõive probleeme (personali ei jagu või personali jaotus ei ole asjakohane),

mis kõigile jõupingutustele vaatamata takistas programmides kindlaksmääratud meetmete nõuetekohast rakendamist. Komisjon kavatseb liikmesriike nende probleemide lahendamisel rohkem toetada, näiteks vähendades programmide juhtimisega seotud kulusid ja parandades haiguste prioritseerimist.

Probleemid on tingitud ka sotsiaal-kultuurilistest probleemidest, nagu puudulik kooskõlastamine riiklike ja piirkondlike/kohalike osalejate vahel või dialoogi (suhtlemise) puudumine avaliku ja erasektori sidusrühmade vahel. Nende puudustega tegelemiseks suurendatakse töörühma rolli parimate tavade levitamisel ja liikmesriikide kogemuste jagamisel.

Analüüsi tulemusi arutatakse haiguste kaupa järgmistes jagudes.

3.1. Olulised saavutused

Enamikul juhtudel on haigused, mille vastu võideldi, edukalt tagasi löödud ja esmane haigestumine neisse või nende esinemine on saanud kontrolli all. Paljud neist haigustest on järk-järgult likvideeritud suurtelt aladelt ELis. Seda tõendab haigusest vabade alade märkimisväärne laienemine ELis kõnealuse ajavahemiku jooksul (nt veiste tuberkuloos, veiste brutselloos ja sigade klassikaline katk)¹⁶.

- Kohustuslike **BSE** seire- ja likvideerimisprogrammide rakendamine veiste puhul oli vajalik element mitmes ELi tasandil võetud meetmes, mille tulemusel vähenes avastatud BSE juhtude arv ajavahemikul 2005–2011 järsult ning keskmine langus aastas oli 38 %. 2011. aastaks avastati rohkem kui 6,3 miljoni tehtud analüüsi kohta vaid 28 positiivset juhtu. Taastatud on kauplemine elusloomade, veiseliha ja veiselihatoodetega kõige enam mõjutatud liikmesriikidest ning tarbijate usaldus on tagasi tulnud. ELi kohustuslikud meetmed **skreipi** seireks ja haiguse likvideerimiseks nakatunud lammaste ja kitsede karjades andsid tulemuseks palju paremad teadmised skreipi leviku kohta ning eristustestide kaudu saadi kinnitus, et esmane haigestumine BSEsse lammastel ja kitsedel praegu puudub või see on kaduvväike.
- **Lammaste katarraalse palaviku** programmid on etendanud olulist rolli selle haiguse tõrjel ja likvideerimisel, eelkõige serotüüpide BTV-8 ja BTV-1 põhjustatud ning 2006. ja 2007. aastal ootamatult puhkenud epideemiade kontrollimisel. EL mobiliseeris märkimisväärseid rahalisi vahendeid, mis võimaldas liikmesriikidel alustada kooskõlastatud vaktsineerimiskampaaniat kõigis nakatunud piirkondades. See kampaania on osutunud väga edukaks, kuna lammaste katarraalne palavik on tulemuslikult kontrolli alla saadud ning BTV-1 ja BTV-8 serotüübid on praktiliselt kogu Euroopast likvideeritud.
- **Marutaudi** puhul osutusid kaasrahastatud suukaudse vaktsineerimise programmid, millega alustati 1980. aastate lõpus, väga edukaks, kuna nende programmide abil on marutaud mitmes liikmesriigis püsivalt likvideeritud. Aastatel 2005–2011 on positiivsete marutaudijuhtumite koguarv ELi tasandil väga oluliselt vähenenud: 2 575 juhult 518-le. Nüüd on silmapiiril marutaudi likvideerimine Euroopast. See on unikaalne olukord maailmas, kuna EL on saavutanud marutaudi likvideerimise sellisel tasemel, mida ei ole kunagi varem

¹⁶ Rohkem üksikasju ametlikult haigusvabade piirkondade kohta on esitatud komisjoni talituste töödokumendis SANCO/11377/2013 IX peatükis.

kusagil mujal esinenud¹⁷. Haigus piirneb nüüd ELi idaosaga ja komisjonil on valmimas rahastamiskava vaktsineerimisvööde loomiseks kahepoolsete lepingute kaudu huvitatud liikmesriikide ja nende naabrite vahel, kus marutaudi oht ikka veel püsib¹⁸.

- Kohustuslikud kaasrahastatavad **salmonella** tõrjeprogrammid, mida on alates 2007. aastast samm-sammult rakendatud, on aidanud olukorda kodulindude seas märkimisväärselt parandada. Inimeste teadaolevate haigusjuhtude arv on ELis vähenenud 50 % võrra. Inimeste haigusjuhtude langustrend aastatel 2005–2011 oli statistiliselt oluline; aastane keskmine vähenemine oli 12 % (andmed pärinevad Euroopa Toiduohutusametilt (EFSA)¹⁹). Rahvatervise seisukohalt oluliste Salmonella serotüüpide levimust vähendati riiklike salmonelloosi tõrjeprogrammide tulemusliku ja koordineeritud rakendamise teel konkreetsetes kodulinnupopulatsioonides (programmid hõlmasid muuhulgas rutiinseid seireprogramme, mida rakendasid nii põllumajandustootjad kui ka pädevad asutused). Programmide sihtrühmaks olid need serotüübid, mis kõige sagedamini tekitasid haigusjuhte inimestel.
- **Lindude grippi** mille levimus on ELi viimastel aastatel suurenenud peamiselt metslindude kaudu, on kohustuslike seireprogrammide toel edukalt ohjeldatud. Nende programmide rakendamine on osutunud edukaks, andes varajased hoiatused nii kõrge kui ka madala patogeensusega viirusetüvede puhangute õigeaegseks avastamiseks, vähendades nii põllumajandustootjate majandusliku kahju riski kui ka inimestele ohtliku zoonootilise tüve tekkimise riski. Pärast kriisi olid need programmid väga kasulikud ka seetõttu, et võimaldasid kõrge patogeensusega linnugripi varajast avastamist metslindudel, tänu millele hoiti ära haiguse edasine levik tootmiskarjadesse ja vähendati inimeste haigusega kokkupuute riski. Alates 2008. aastast vähenes jälgitud mets- ja kodulindude arv. Jälgitud lindude arvu vähenemist tuleb vaadata seoses haiguspuhangute langusega, mida täheldati alates 2007. aastast kodu- ja metslindude seas. 2007. aastal esines kodulindudel 25 kõrge patogeensusega linnugripi puhangut, kuid 2011. aastal mitte ühtegi. Metslindude hulgas ei ole alates 2010. aastast esinenud ühtegi haiguspuhangut.
- **Sigade klassikaline katk** oli 2004. aastaks likvideeritud enamikus EL-15 liikmesriikides, välja arvatud teatavates piirkondades Saksamaal, Luksemburgis ja Prantsusmaal, kus see haigus ikka veel esines metssigadel. Kesk-Euroopas ja Balkanimaades asuvate sigade klassikalise katku reservuaaride tõttu ning samuti endeemilise sigade klassikalise katku olukorra tõttu Bulgaarias ja Rumeenias ELiga ühinemise ajal on ELi laienemine toonud kaasa suurenenud riski. Pärast viimastel aastatel täiendavate rahaliste vahendite eraldamist kontrollimeetmete rakendamiseks kõnealustesse piirkondadesse on sigade klassikalise katku likvideerimises saavutatud suuri edusamme. Selle perioodi suurimad haiguspuhangud olid kodusigadel Rumeenias ajavahemikul 2006–2007 ning metssigadel Ungaris 2008. aastal. 2009. aastal kodusigadel

¹⁷ Suure nakkussurve tõttu Lääne-Balkani riikidest on EL viimastel aastatel ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (IPA) raames rahastanud ka marutaudi (ja sigade klassikalise katku) vastast koostööd Lääne-Balkani riikidega.

¹⁸ Kõnealuse kava alla hõlmatakse hetkel järgmised kolmandad riigid: Venemaa, Ukraina ja Valgevene.

¹⁹ Euroopa Toiduohutusamet (EFSA) asutati 2002. aasta jaanuaris sõltumatu teadusliku nõustamise ja toiduahelaga seotud riskidest teavitamise asutusena. See loodi osana ulatuslikust programmist, et parandada ELi toiduohutust, tagada tarbijakaitse kõrge tase ning taastada ja säilitada usaldus ELi toiduainete vastu.

haiguspuhanguid ei esinenud ning 2010. ja 2011. aastal esinenud haiguspuhanguid ei kodu- ega metssigadel.

- **Veiste tuberkuloosi** puhul näitavad kaasrahastatud programmide epidemioloogilised andmed liikmesriikide kohta, et aastatel 2005–2011 tehti teatavaid edusamme selle haiguse likvideerimiseks. Veiste tuberkuloosi juhtumite arv vähenes selgelt Hispaanias, Itaalias, Portugalis ja Poolas ning 2009. aastal sai Poola ametlikult tuberkuloosivabaks, nii nagu ka mitu Itaalia piirkonda mõne viimase aasta jooksul. Tuberkuloosi epidemioloogiline olukord Irimaal (ELi kaasrahastatud programmid algasid 2009. aastal) on mõnevõrra paranenud. Olukorda tuleb mõne aasta pärast kinnitada.

Märkimisväärseid edusamme on tehtud ka nii **veiste brutselloosi** kui ka **lammaste ja kitsede brutselloosi** likvideerimisel ning neid haigusi esineb veel vaid mõnel pool ELis.

- **Veiste brutselloos** on enamikus ELi riikides peaaegu täielikult likvideeritud. Alates 2005. aastast on kaasrahastatud programmidega liikmesriikides analüüsitud veiste brutselloosi levimus vähenenud või püsinud enamikus liikmesriikides madalal tasemel (Küpros, Iirimaa, Hispaania ja Assooride territoorium). Põhja-Irimaal täheldati haiguse kasvu pärast 2005. aastat, kuigi see algas väga väiksel. Alates 2009. aastast hakkas haiguse tase vähenema. Programmide eduka rakendamise tulemusel said Iiri Vabariik tervikuna ning samuti mitu Itaalia ja Kanaari saarte piirkonda ja maakonda 2009. aastal ametlikult brutselloosivaba staatuse.
- **Lammaste ja kitsede brutselloosi** likvideerimisprogrammide rakendamine oli väga edukas Küprosel, Itaalia põhja- ja keskosas, Portugalis ja Hispaanias, kus haiguse levimus karjas aastatel 2005–2011 märkimisväärselt vähenes. Kui epidemioloogilise analüüsi ajalisi piire laiendada, siis on Hispaania edu veelgi suurem: haiguse levimus karjas vähenes seal umbes 30 %-lt 1999. aastal 0,54 %-ni 2011. aastal.
- **Veiste ensootilise leukoosi** likvideerimisprogrammide edukas rakendamine on märkimisväärselt vähendanud haigusjuhtumite arvu ohustatud riikides, nimelt Portugalis, Poolas ja Itaalias.
- Samasugust positiivset suundumust täheldatakse **Aujeszky haiguse** puhul ja üha rohkem liikmesriike on sellest haigusest vabad. Likvideerimisprogrammide peamine tulemus ajavahemikul 2005–2011 on see, et haigus on likvideeritud Saksamaal, Slovakkias ja paljudes Ühendkuningriigi piirkondades, kuigi edusamme on tehtud ka mitmes muus piirkonnas. Pärast nende programmide edukat rakendamist ja pärast seda, kui nõukogu need haigused 2006. aastal uuesti prioriteediks seadis,²⁰ lõpetas EL 2010. aastal kaasrahastamise.

3.2. Osaline edu

- **Veiste brutselloos: Portugalis ja Itaalias** on programmide tulemuslikkus piirkonniti väga erinev, mis tuleneb veiste brutselloosi tõrjeprogrammide rakendamisega seotud erioludest teatavates piirkondades. Itaalias on veiste või pühvlite brutselloosi esinemine piirkonniti väga erinev. Itaalia põhja- ja keskosas on mitu piirkonda ametlikult haigusvabad, samal ajal kui

²⁰ Nõukogu otsus, 19. detsember 2006, millega muudetakse otsust 90/424/EMÜ kulutuste kohta veterinaaria valdkonnas, ELT L 397, 30.12.2006, lk 22–27.

lõunapiirkondades on haiguse levimus ja esinemine veiste ja pühvlite hulgas endiselt suur. Ka Portugali mandriosas on geograafilisi erinevusi seoses haiguse levimusega, mis on teatavates piirkondades suurem kui ülejäänud riigis. Siiski on Portugalis märkimisväärseid edusamme, eelkõige Assooridel, kus vaktsineerimisprogrammi elluviimine andis suurepäraseid tulemusi. Haiguse levimus karjas vähenes 3 %-lt 2006. aastal veidi üle 1 %-le 2011. aastal.

3.3. Mureküsimused

- **Lammaste ja kitsede brutselloos:** Kreeka ja Itaalia lõunaosa on peamised piirkonnad, kus esineb probleeme selle haiguse tõrjel, eelkõige programmide rakendamisel, ning see kahjustab nende üldist tulemuslikkust. On oluline märkida, et kui programmide täitmine on puudulik, kuna liikmesriigi või kohalikul tasandil on neid halvasti või ebaõigesti rakendatud, on komisjon võtnud tõhusaid parandusmeetmeid või rakendanud karistusi, mis seisnevad programmi heakskiitmata jätmises või rahastamise vähendamises järgnevatel aastatel või rahalise toetuse vähendamises asjaomasteks aastateks.
- **Veiste tuberkuloos Ühendkuningriigis:** kogu riigis on alates 2010. aastast rakendatud kaasrahastatud likvideerimisprogramme, mis hõlmavad kogu territooriumi, välja arvatud Šotimaa (ametlikult sellest haigusest vaba alates 2009. aastast). Epidemioloogiline olukord oli vaatlusalusel perioodil murettekitav ning sellele on vaja jätkuvalt suurt tähelepanu pöörata, eriti Inglismaal. Heakskiidetud programmide meetmed tuleb nõuetekohaselt rakendada.
- **Sigade aafrika katk Itaalias (Sardiinia):** haigus on täielikult likvideeritud ELi territooriumil, välja arvatud Sardiinias. Vaatamata soodsale langustendentsile varasematel aastatel, toimus 2011. aasta teisel poolaastal haiguse tõsine taasilmumine, mis oli põhjustatud peamiselt heakskiidetud programmide puudulikkusest rakendamisest.

4. VETERINAARPROGRAMMIDE TASUVUSANALÜÜS AJAVAHEMIKUL 2005–2011

Ajavahemikul 2005–2010 ELi kaasrahastamise raames rakendatud meetmete tulemuslikkust hinnati nii ELi siseselt kui ka viimase paari aasta jooksul tehtud välisuuringute abil²¹. Uuringud põhinesid ELi meetmete konkreetsetel tulemustel liikmesriikide toetamisel teatavate loomahaiguste likvideerimisel, tõrjel ja seirel. Need uuringud näitasid veterinaarprogrammide üldist edu, kuid tõid esile ka mitmeid puudusi, kus rakendamisega seotud probleemid kahjustasid programmi tulemusi, nagu juba kirjeldati punktis 3. Kõnealuseid puuduseid kavatakse likvideerida näiteks finantsjuhtimisvahendite moderniseerimise ja töörühma tegevuste optimeerimise abil.

Tuleb meenutada (vt punkt 2), et 2011. aastal kaasrahastati abikõlblikke meetmeid kõrgemal määral, st 60 % (varem oli kaasrahastamise määr 50 %), ning kaasrahastati ka üht täiendavat meetet²².

Komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 IV peatükis on esitatud tasuvusanalüüsi tulemused haiguste kohta, mis moodustavad suurema osa ELi rahalisest toetusest veterinaarprogrammidele.

²¹ Vt joonealune märkus 2.

²² Kehtestati ühekordne makse iga kontrollitud kodulooma kohta.

5. ELI KAASRAHASTATUD VETERINAARPROGRAMMIDEGA SEOTUD HALDUSKOORMUS

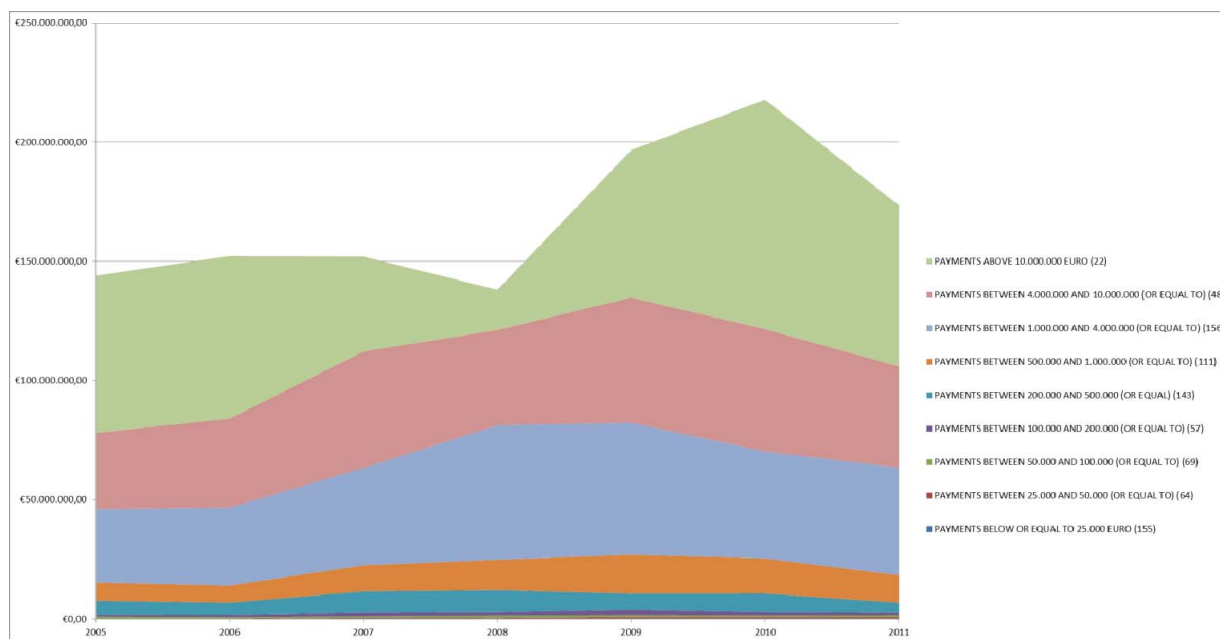
ELi fondide ja nende kulutuste haldamine nõuab märkimisväärseid ressursse nii riiklikul kui ka ELi tasandil. Vajalik ressurs ei muutu programmide suurusest sõltuvalt märkimisväärselt. Igal juhtumil on vajalik programmi ettevalmistamine ja kontrollimine, komisjoni rakendusotsuse ettevalmistamine ja vastuvõtmine, finantsjuhtimine ja tulemuste kontroll.

Vaatamata väikeste rahaliste toetuste taotlemise ja saamisega seotud arvestatavatele kuludele, tunnistavad liikmesriigid, et nendest rahalistest toetustest on kasu eelkõige suutlikkuse ja konsensusse loomisega seotud põhjustel.

Aastatel 2005–2011 tehti 825 makset; ELi poolne kaasrahastamise kogusumma oli 1 174 253 269,46 eurot. Allpool toodud joonisel on näha rahastamise areng kõnealusel ajavahemikul; maksed on rühmitatud vastavalt nende väärtusele.

Võib näha, et kuni 200 000 euro suurused maksed (neli madalaimat piirmäära) moodustasid väga väikese osa kogu ELi kaasrahastamisest sellel ajavahemikul, ulatudes veidi üle 1,5 % kogusummast. Teisest küljest moodustas nelja alumise kategooria summa peaaegu 42 % kogutoetustest.

Joonis 5. Maksete jaotus kasvavate summade kaupa (2005–2011)

Kõrgeim künnis (10 000 000 eurost suuremad maksed) üksi moodustas rohkem kui 35 % ELi rahastamisest kõnealusel ajavahemikul ning vastab ainult 2,6 %-le tehtud maksetest.

See tähendab, et märkimisväärne osa makseid on suhteliselt väikese väärtusega, täpsemalt:

- peaaegu 19 % maksetest on kuni 25 000 eurot, vastates umbes 0,1 % kogufinantseeringust;
- rohkem kui 26 % maksetest ei ületanud 50 000 eurot, moodustades ligikaudu 0,3 % kaasrahastamise summast vaatlusalusel perioodil.

Üksikasjalikum teave maksete eraldi väärtuse kohta veterinaarprogrammide ELi kaasrahastamise raames on esitatud

komisjoni talituste töödokumendi SANCO/11377/2013 V peatükis.

6. KOKKUVÕTE JA TULEVIKUPLAANID

Vaatlusalusel perioodil kaasrahastatud EL veterinaarprogrammid on näidanud oma stimuleerivat mõju:

- **saavutati nii inimeste kui ka loomade tervishoiu paranemine:** haiguste levimus/esinemissagedus vähenes; paranes rahvatervise kaitse (zoonooside puhul); programmid täitsid oma rolli haiguste ennetamise ja ohjamise peamise vahendina ELi loomatervishoiu strateegia raames;
- **saavutati majanduslik kasu ELis tervikuna:** kaitsti sektori väärtust; aidati kaasa turu stabiilsusele; tagati ohutus; suurendati kaubandust väljapoole ELi; vähendati inimeste tervishoiukulusid²³.

Peamised **tugevad** küljed, mis aitasid kaasa ELi kaasrahastatud veterinaarprogrammide edule, olid järgmised.

- Alt-üles lähenemisviis loomade terviseprobleemide tuvastamisel ja käsitlemisel – seda tehti liikmesriikide tasandil väljatöötatud programmidega – ja ülevalt alla lähenemisviis, millega tagati ELi eeskirjadest ja kriteeriumidest kinnipidamine – seda tehti komisjoni poolt heakskiidetud programmidega.
- Olemasolevate vahendite eraldamise paindlikkus tänu iga-aastastele kohandustele (vastavalt epidemioloogilisele olukorrale ja haiguste prioriseerimisele) ning võimalus kohaldada eri määrasid.
- ELi süsteemi suutlikkus reageerida erakordselt tõsistele olukordadele (nt veiste spongioosse entsefalopaatia kriis, lammaste katarraalse palaviku epideemia), kasutades piiratud rahalisi vahendeid võrreldes loomakasvatusektori üldise kõrge majandusliku väärtusega.
- ELi rahaliste toetuste jätkusuutlikkus, mis võimaldab liikmesriikide veterinaarprogrammide kavandamist keskpika ja pikaajalise perspektiiviga.
- Piirkondlik koostöö, millega pakuti väärtuslikku abi kandidaatriikidele ja ELiga piirnevatele kolmandatele riikidele, mis takistas haiguste sissetoomist ELi (see tagab ka praeguseks saavutatud tulemuste säilitamise liikmesriikides).
- Teadmiste, kogemuste ja parimate tavade jagamine liikmesriikide vahel haiguste likvideerimise kontrollimise tööühmade raames.

Siiski rõhutati ka teatavaid puudusi. Mõnele neist on komisjon osaliselt juba tähelepanu pööranud, teistega tuleb lähitulevikus tegelda.

- Puudub süstemaatiline lähenemine, mille aluseks on selged eesmärgid ja näitajad, mis aitaksid hinnata rakendatud programmide tulemuslikkust. See piirab ka võimalust näidata eri meetmete kulutõhusust.
- Märkimisväärsed erinevused liikmesriikide veterinaarsüsteemides ja kariloomade struktuurides, mis põhjustab erinevusi programmi rakendamises

²³

Üksikasjalikum teavet vt „Preparation of a report on the outcome of the EU co-financed animal disease eradication and monitoring programmes in the ms and the EU as a whole” (2011, toiduahela hindamise konsortsium).

ning võib ohustada ELi tasandil saavutatud tulemusi, eelkõige piiriüleste haiguste korral.

- Mitmeaastaste programmide esitamine liikmesriikide poolt ei ole ikka veel piisav; sellega piiratakse võimalust keskenduda keskpika perioodi selgete eesmärkide edusammudele ja vähendada programmi haldamiseks tehtavaid jõupingutusi.

Kuni aastani 2020 on ELil samuti mitmeid lahendamist vajavaid konkreetseid **küsimusi** ning on võimalik, et need kahjustavad liikmesriikide programmide tõhusust. Need küsimused on peamiselt seotud järgmisega.

- **Praeguste prioriteetsete haiguste võimalik uuesti esilekerkimine**
 - Vastuvõtlike metsloomade piiriülene liikumine (eelkõige sigade klassikaline katk, sigade aafrika katk ja marutaud idapoolsetes ja Balti liikmesriikides).
 - Ebaseaduslik liha import kolmandatest riikidest väljastpoolt ELi (eelkõige sigade klassikaline katk ja sigade aafrika katk ELi idapiiril).
 - Üksikute BSE juhtumite avastamine ja ebakindlus seoses „ebatüüpilise BSEga” (kõik liikmesriigid).
- **Esilekerkivate haiguste võimalik sissetoomine**
 - Risk naabruses asuvates kolmandates riikides esinevate ohtude sissetungiks ELi piirialadele.
 - Risk, mis on seotud võimalike uute haiguste ja tuntud patogeenide uuesti sissetoomisega ELi naabruses asuvatest kolmandatest riikidest.
- **Peamised muutuvad riskitegurid**
 - Rahvusvaheliste tarneahelate järjest keerukamaks muutumine.
 - Kasvav risk vektorite tekitatud haiguste tekkeks ning kliimamuutuse võimalikud mõjud seoses loomahaiguste esilekerkimise ja levimuse muutuvate mustritega.
 - Seiremeetmete võimalik nõrgenemine, kui haiguse olukorra puhul on saavutatud peamine eesmärk.
 - Jõupingutused avaliku sektori rahastuse jätkusuutlikkuse suurendamiseks nii liikmesriikide kui ka ELi tasandil võivad kaasa tuua eelarve vähendamise, mis võib ohustada programmi jätkusuutlikkust. See mõjutab peamiselt programme, mis nõuavad pikaajalist järjepidevust soovitud tulemuste saavutamiseks. Programmide tulemusi ja mõju tuleb hinnata keskpikas perspektiivis, et programmide tulemuslikkust oleks võimalik täiel määral hinnata. Järelduste tegemine, võrreldes tulemusi lühikeses perspektiivis, võib olla eksitav, sest loomatervishoiu alased saavutused on nähtavad alles teatava aja pärast (sõltuvalt konkreetse haiguse epidemioloogiast).

29. juunil 2011 esitas komisjon uue määruse ettepaneku, mis hõlmab kogu toiduohutuse kulude valdkonda. Ettepaneku eesmärk on optimeerida olemasolevat finantsraamistikku, et suurendada lihtsustamist, läbipaistvust ja paindlikkust ning näidata toiduohutuse, sealhulgas veterinaarprogrammide kulude tasuvust. Kaasseadusandjad võtavad ettepaneku ametlikult vastu 2014. aasta esimesel poolel.